

איך לא ליפול בפח הכוונות הטובות יחסי מערכת החינוך עם ילדים בעלי צרכים מיוחדים והוריהם

מאמר מאת חלי ברק שטיין
פסיכולוגית חינוכית מומחית, פסיכותרפיסטית ומנחת קבוצות.
מחברת הספרים: [בגובה העיניים - לדבר עם ילדים](#), (1999, הוצאת אח)
[תקשיבו לי רגע! שאלות של הורים ותשובות של ילדים](#), (2002, הוצאת אח)
[וכשהילדים יוצאים מהבית - יחסי הורים ילדים מגיל 18 ועד כמה שצריכים](#), (2006, הוצאת יסוד)

הנחת היסוד במאמר היא, שהילד עם הצרכים המיוחדים-לימודיים, רגשיים, חברתיים מהווה מקור לחץ לכל שותפי הסיטואציה:
מערכת החינוך (המורים, היועצות, הגורמים הטיפוליים הנוספים) וגם ההורים מנסים לסייע לילד לממש את מלא הפוטנציאל שלו, מנסים להגיב בגמישות, באמפטיה וביחס האישי הנכון שהילד עם הצרכים המיוחדים נדרש לו. רוצים שהילד יהנה, יחווה סיפוק מקסימלי למרות קשייו, ויחווה מינימום כאב ותיסכול. בו בזמן שיסב כמה שפחות קושי ונזק לכתה ולמורים העובדים איתו.

*הרצון של כולם חיובי, 'לטובת הילד'. אבל הקשיים רבים. בשטח מתעוררים מתחים בלתי נמנעים בין ההורים למערכת החינוך. שני הצדדים צוברים כעסים ותיסכולים האחד על האחר, והדבר פוגע בתקשורת העניינית וביכולת לסייע לילד עצמו, שזו כידוע המטרה המאחדת את כולם.

*במאמר ננסה להבין את המכשולים הבלתי נמנעים הפוגעים בתקשורת העניינית בין מערכת החינוך להורים. לא מתוך חיפוש אשמים אלא מתוך חיפוש הבנה מעמיקה יותר של הקשר המורכב, דבר שיוכל להוביל להתמודדות טובה יותר עם המצב. הנחת היסוד להרצאה היא שאנשי החינוך הם אנשי המקצוע בסיטואציה ועליהם החובה והאחריות לשפר את הדיאלוג עם ההורים למצב הטוב ביותר האפשרי גם אם ההורים קשים ובעייתיים, גם אם הילד קשה כל כך. צריך להיות אמפטיים ויעילים לפתרון הבעיות. זו משמעות המקצועיות לה מחויבים אנשי

מערכת החינוך, ולא ההורים ובודאי לא הילד

נתחיל מהבנת מזוית החוויה של ההורים לילדים עם צרכים מיוחדים
*ילד עם צרכים מיוחדים מהווה פגיעה נרקסיסטית להורים- פגיעה בערך, בחוויה שאתה הורה טוב לילד טוב. בתחושה שאתה מסוגל לסייע ולעשות טוב לילד שלך. במקום זאת חווים חוסר אונים, תסכול וכעס, כשלון שלך כהורה .

*כל הורה לילד עם קשיים עובר תקופה לא קלה של תחושה מעורפלת שלילד שלו יש קשיים (הילד איטי יחסית לילדים אחרים, מתקשה בלמידה, מתפרץ, לא שקט, לא חברותי). תחושה מעורפלת זו מעוררת חרדה מציפה, או דפוס הגנתי של הכחשה. במקרים מסוימים נשמרת העניינות וההורים מתחילים בתהליך הסיוע לילד .

*בשלב זה או אחר נפגש ההורה עם מערכת החינוך-המערכת מהווה מראה המטיחה את האמת והעובדות בפניו. אולי זו הגנת שמעירה 'יש בעיה עם הילד', אולי זו המורה שמתלוננת על קשיים עם הילד, אולי זו היועצת שקוראת לשיחה, ולעיתים המנהל . ברוב המקרים מערכת החינוך נתפסת כשליח שמבשר את הבשורה הרעה . ההורה חייב להגיב- הקושי יצא מגבולות הבית, ומגבולות הערפול ההגנתי. יצא משליטת ההורה, יש עוד שותפים שההורה לא יכול להתעלם/לשלוט בהם .

*הורים רבים חווים את מערכת החינוך כיוצאת נגדם מראים להם את חולשותיהם, כועסים עליהם, מעבירים להם מסר שהם הורים לא טובים. לא יודעים מה לעשות. דורשים מההורים לציית למומחי החינוך בבית הספר 'שיודעים טוב יותר מהם מה צריך לעשות עם ילדם, עובדה שיש לו בעיות .'

*הורים מייחסים חשיבות להצלחה במערכת החינוך, גם אם יש להם ביקורת עליה . לימודים, ציונים נחשבים חשובים, מנבאים הצלחה בעתיד, מעידים על הצלחה של ההורים והבית. תלמיד טוב- בית טוב. בית ספר נחשב סמכות מקצועית, שהילד והמשפחה בידיו למשך

שנים רבות. כשלבית הספר קשיים ובעיות עם ההורים הדבר גורם למצוקה רבה כי אין תחליף לבית הספר. אם בית ספר לא עוזר, לא יודע מה לעשות, לא רוצה לעזור- אז מה יהיה !?

- *בו בזמן שיש למערכת החינוך חשיבות בעיני ההורים היא גם מעוררת אצלם קשיים
1. בית ספר מסב להורים הוצאות כלכליות מכבידות (תיקוח לטיפול, לעזרה, תעבדו פחות)
 2. מבקש עזרה ישירה מההורים- תתנדבו, תבואו לטיול
 3. הורים נדרשים להיות מורים- לעזור בשיעורים ללמוד למבחן, לתרגל שיטות .
 4. פגישות בבית ספר קשות כי הן ממוקדות בכשלונות הילד וקשייו, ובכשלונות בית הספר ומערכת החינוך לסייע. קיימת ביקורת ישירה או סמויה על הבית
 5. ביקורים בבית ספר לחגיגות או ימים פתוחים אף הם קשים- ההורים נחשפים ורואים ישיר את קשיי הילד (חריג, דחוי) ואת חולשת המערכת (מורה לא סבלנית)
 6. מכתוב להורים את אורח החיים בבית, חודר הביתה גם בשעות אחר הצהריים- 'תשימו לב לשיעורים', תגיבו על בעיה כזו או אחרת שהיתה בבית ספר ,
 7. בית ספר לעיתים דורש שינוי נורמות תרבותיות בבית- להיות יותר קשוחים/רכים, לתת יותר/פחות כסף, שינוי בהתנהלות הזוגית, המשפחתית. בשם הלגיטימציה של הקשיים של הילד המערכת מרשה לעצמה לחדור לפרטיות ההורים, מותר להגיד להם הכל 'הם הרי נכשלו'
 8. בית הספר חודר בבית גם ליחסים עם האחים- תחרות, קנאה, מאבק על משאבי תשומת הלב של ההורים .

אליס, בגישת האמונות הלא רציונליות טוען שהמפגש עם קשיי הילד במערכת החינוך מעלה בהורים מחשבות לא רציונליות מעוררות אימה וכעס, מחשבות רגרסיביות שיוצרות מציאות ומקשות על המצב עוד יותר

-צריך שהילד שלי יהיה' בסדר, בדגם אחד ונוקשה של 'בסדר'- תלמיד שקט חרוץ וממושמע .

צריך שאני כהורה ומשפחה נהיה בסדר לפי דגם אחד ונוקשה . גם המורים ובית ספר צריכים לפעול לפי דגם נוקשה שיש לי בראש. לעזור לילד שלי בדרך אחת בלבד שנראית לי .

מתעוררת תובענות נוקשה שצריך לעשות משהו, את המשהו

שאני רוצה .

-קטסטרופה: אם הילד/אני /המערכת לא נהיה כמו שצריך יקרה
אסון- הילד ייכשל כל חייו, אין לו סיכוי לעולם, הכל ייחרב, הסוף

-הנמכה עצמית- אני הורה גרוע- הכל בגללי, הילד/ בית ספר
איומים- הכל בגללם

-סוף סבל נמוך לתיסכול- 'אני לא יכולה יותר! חייבת לעשות
משהו שיפסיק הסבל- לתקוף! לדרוש פעולה, חייב להיות שינוי
מהיר ומלא אחרת אני אחזיק מעמד, זהו !!!

*הכעס והאימה מחפשים מוצא

חלקם יוצאים על הילד בתובענות לא ריאלית שישתפר וייקל קצת
על הקושי, ורובם יוצאים על מערכת החינוך ונציגיה. קל יותר
להאשים אחרים, לזרוק את תפוח האדמה החם של הכאב
והאשמה על 'גורם ניטרלי' כמו המורה או היועצת מאשר על הילד
האהוב שלך .

נבנית פנטסיה שאם רק המורה היה טוב יותר/ בית ספר היה
מגיב טוב יותר הבעיה היתה נפטרת. עם הפנטסיה של מה זה
להפטר מבעיה .

*מזוית החוויה של אנשי מערכת החינוך המתמודדים עם הורים
לילדים עם קשיים

*ילד עם צרכים מיוחדים מהווה פגיעה נרקסיסטית למורים
ולאנשי המקצוע במערכת החינוך. קיימת פגיעה בערך, לא
מתאפשר לך להרגיש שאתה מורה טוב /יועצת טובה /איש טיפול
טוב שעוזר לילד. פוגע בתחושה שאתה מסוגל להצליח עם הילד,
ולבטא את כישוריך המקצועיים שכה חשובים לך. הילד נתקע,
ההורים מקשים ולא משתפים פעולה .

*ילד בעייתי בכתה מפריע, מקשה, גוזל כוחות, מוציא כעסים, וכך
גם ההורים המקשים .

הם מתסכלים ונחווים מחבלים בתהליך העבודה עם הילד.
הפנטסיה 'תנו לטפל בילד יתום '

*לפי אליס, 4 אמונות לא רציונליות של מורים מול ילדים עם צרכים מיוחדים
-צריך שההורים יהיו בוגרים, מבינים, משתפי פעולה, מעורבים
בל לא רגשיים מידי. שישקיעו בשעות אחר הצהריים לקדם
מטרות חינוכיות- טיפוליות של הבקר, שיסכימו עם דעות גורמי
הטיפול בבית ספר. שיהיה להם קשה ולא יכחישו אבל 'במידה'
ולא בהגזמה. וכמובן, שלא יהיו תוקפניים, וכירו תודה לבית ספר
על מאמציו .

-קטסטרופה- אם ההורה לא יהיה כמו שצריך בדיוק כלום לא
יתקדם, הכל יקרוב

-הנמכה עצמית- אני מורה גרוע/ יועצת גרועה. או- ההורה גרוע

-אני לא יכול יותר להתמודד עם הילד/ עם ההורה

*כתוצאה מאי רציונליות של המחשבות נוצרים רגשות של כעס,
חרדה, חוסר אונים, ותסכול המחפשים כתובת, להאשים, לפרוק
מתח. חלק מהרגשות יוצאים על הילד בתובענות לא ריאלית
(שיפסיק להקשות, להפריע, שישתדל (וחלקם גם על ההורים-
ברמה לא הגיונית מאשימים את ההורים שהם ילדו את הילד
הבעיתי, ושבודאי גם הם בעיתיים, ושאם הם היו מטפלים בו טוב
יותר היו פחות קשיים .

*ההורים נחווים מקשים ומחבלים בתהליך העזרה המקצועי
לילד. הם הרי כועסים, תובעניים, חסרי סבלנות לתהליך, לא
מבינים שפה טיפולית ולכן מקלקלים
ההורים נחווים כלא מטפלים בילד 'כמו שצריך' מה שיוצר אצל
אנשי החינוך ק"ט של מושיע- הם יטפלו בילד טוב יותר ויצילו
אותו .
טענות ההורים כלפי המערכת מעיקים על המורים והמטפלים כי
הם מראים לאנשי המקצוע היכן הם לא מושלמים. תקועים

לאנשי החינוך יש ציפיות מההורים, שיהיו שלוחה ביצועית של
תוכניות מערכת החינוך
-שישתפרו כבני אדם וכמנהלי משפחה- יקיימו אקלים משפחתי/
יחסים זוגיים טובים יותר. שיטפחו וישקיעו בילד) יותר זמן, יותר

רגשות, יותר התארגנות), שיקנו לילדים את הערכים שהמערכת מאמינה בהם, גם אם הם לא מתאימים להורים .
-יש ציפיה שההורים יצרו קשר טוב עם בית ספר -שיקבלו את הקושי של הילדים, יתנו אמון וגיבוי למורים ויעשו כל מה שאומרים להם. יביעו דעה אבל לא 'יעשו צרות', לא יהיו סוערים רגשית. שיעזרו וימשיכו את עבודת החינוך בבית , וכמובן שיהיו מכירי תודה למערכת הכה מתאמצת .

נבנית פנטסיה שרק אם ההורים היו טובים יותר בעיות הילדים היו פוחתות .
ציפיות תובעניות אלו מעוררות כעס, תיסכול, וחוסר אונים וחיפוש אשמים
שמתם לב כמה דומה במקרים רבים חווית המורים וההורים ?
-בשני המקרים יש מעורבות ורצון עז שהילד יצליח- לטובתו ולטובת עצמך
-בשני המקרים יש פגיעה נרקסיסטית בערך העצמי עקב הקושי, הכשלון והתסכול שקשיי הילד מעוררים
-יש מעורבות רגשית גבוהה, הצפה, רגרסיה, חשיבה לא רציונלית ופגיעה בשיקול הדעת
-יש חיפוש אשמים הדדי בזולת כדי לא לחוש שאתה נכשלת
-יש ציפיה לנס, למשהו ששיג פתרון מהיר ואכזבה כשזה לא קורה

עוצמת הרגשות המודעים והלא מודעים מטלטלת את ההורים והמורים, ומגבירה את הקושי המקורי והבלתי נמנע שבטיפול בילד עם צרכים מיוחדים. העניינות נשדדת .

והילד? מה הוא מרגיש כשהוריו ומוריו כועסים ומאשימים אחד את השני ?
הילד נקרע בשל הצורך לבחור בין ערכי משפחתו לערכי בית הספר. נקרע בין הנאמנות להורים או בית ספר. מרגיש אשם כי המאבק בגללו, חרד שהוא 'הגורם לצרות'. הדימוי שלו נפגע כשפוגעים בהורים או במורים שלו- שניהם חשובים לו, חלק ממנו (ביחוד בגיל הצעיר)
הוא רוצה שכולם יסתדרו, רוצה שיסמכו גם עליו ויאמינו שגם לו יש מה לומר על חייו ולכן אין צורך שהמבוגרים 'החכמים' יריבו מעליו. יודע גם שחלק מהמריבות בין ההורים לבית הספר הוא מאבקי אגו ולא מאבקים ענייניים לטובתו. רוצה תכלס שיעזרו לו

ולא שיחפשו אשמים, כולל לא אותו .

לעיתים רוצה בלא מודע את המאבק בין ההורים למורים, לנקום, להסיט את תשומת הלב ממנו. לעיתים רוצה להעזר בבית הספר שיאותת להורים על קשייו בשמו, אולי להם יקשיבו .

(להעשרה מומלץ לקרא קטע מהספר 'תקשיבו לי רגע', כשההורים שואלים 'איך להסתדר עם מערכת החינוך?' במיוחד עמוד 382, חווית הילד מול מריבות של המבוגרים)

אז איך מתמודדים, איך מנהלים עם ההורים דיאלוג עניני ?
איך מחזירים את העניניות לתהליך למרות המורכבות וסערות הרגשות הבלתי נמנעים .

טענתי: אנשי החינוך הם אנשי המקצוע ולכן הם האחראים לאיכות התקשורת עם ההורים ולאיכות התהליך החינוכי עם הילד .

גם אם ההורה קשה, מוצף ומקשה- זו זכותו. על המורה/יועצת/מטפל למצוא דרכים משוכללות, רגישות ויעילות יותר להתמודד. להקשיב, להיות אמפטיים, להבין את הגלוי והסמוי, את הק"ט ואת ה PI אולי ההורה משתיל בי את היאוש, הכעס שהוא שלו, כדי שאבין). לראות ולהגיב מעבר לתקיעות הקונקרטית .

לחפש את התקשורת האופטימלית המתאימה להורה הספציפי מולך, להגיע אליו

מודל שיכול לעזור הוא רמות המודעות ההורית של נויברגר (1980)

(מתוך לאסט, 85)

רמת המודעות ההורית הוא מדד איכותי הבודק את רמת המורכבות של החשיבה ההורית בסוגיות הנוגעות הן להבנת הילד כפרט והן הבנת התפקיד ההורי .
ההנחה היא שככל שיש יכולת להביא בחשבון יותר מנקודת מבט אחת, ולהתחשב במורכבות של תופעות אישיות ובינאישיות מתאפשרים תהליכים יצירתיים וגמישים יותר של פתרון בעיות ביחסי הורה- ילד .
רמת מודעות הורית היא מערכות של אמונות ודרכי חשיבה

המופעלות כאשר על ההורה לקבל החלטות בקשר לילדו. במיוחד מתמקדת בסוג השיקולים המנחים את ההורה בקבלת ההחלטות. למשל, אלו חוגים לשלוח אותו

נויברגר איתרה 4 רמות מודעות, כשכל רמה גבוהה איכותית מקודמתה .

1. הרמה האגואיסטית/אגוצנטרית

הורים ברמה זו מבינים את הילד וצרכיו בעיקר דרך נסיונם האישי המושלך עליו. תפקיד ההורה מאורגן סביב רצונות וצרכי ההורה. כך יבחרו את החוג של הילד לפי חוג שהם רצו בילדות, או חוג שיביא להם נחת וגאווה. או חוג שנחו להם פחות יתחשבו בצרכי הילד. מגדירים את הילד על פי פעולותיו, ועל פי התחושות שמעורר בהורה (ילד טוב, עושה לי קפה כשעייפה) ולא על פי אישיותו ומניעיו .

תפקיד ההורה נתפס כסדרת פעולות מוגדרות שההורה עושה למען הילד כדי להפטר מתביעותיו, וכדי להביא לכך שהילד יביא לו סיפוק .

קונפליקטים נפתרים לנוחות ההורה- או על ידי הענות הילד לדרישות ההורה, או על ידי כניעת ההורה לדרישות הילד . מגיעים בדרך כלל לטיפול עקב מצוקה עם ילד 'שמתנהג לא כמו שצריך'- עושה להם 'דווקא', מפתח סימפטומים, או שמערכות החינוך מתלוננות על קשיים. הם לא מודעים לקושי, מכחישים, כועסים ומאשימים .

עבודה עם הורים אגוצנטריים: למרות הקושי, צריך לגלות אמפטיה לקשייהם. לתחושה שהילד מקשה עליהם. להקשיב לסיפור חייהם, להבין אולי מאיפה נובעת עמדתם. לתת להם לגיטימציה לרצונות שלהם- שהילד יפסיק לעשות בעיות. לחפש איתם דרך יותר לגיטימית ויעילה להשיג את יעדיהם. בהדרגה לעזור להם לראות את זוית הראיה של הילד ששונה משלהם. לעזור להם לקטוע את מעגל הכעס .

2. הרמה הקונבנציונלית מסורתית -

הורים ברמה זו מבינים את הילד במונחים של הסברים והגדרות של גורם חיצוני כמו מסורת, תרבות, סמכות, או אסכולה חינוכית מוגדרת. רוצים שהילד יהיה 'נורמאלי' 'רגיל'. תפקיד ההורה מאורגן סביב תפיסות המוגרות כנכונות במסגרת מסורת מסוימת. למשל, ישלח ילד לחוג מסוים 'כי כולם הולכים, וזה חשוב' .

ההורה מבין כוונות של הילד אך במונחים סטראוטיפים מקובלים 'היא לא רעת לב, היא רק עצלנית, מפונקת. ככה זה עם ילדים.' קונפליקטים נפתרים 'בדרך המקובלת' בתרבות, וההורה ממלא את חובותיו על מנת לחנך אותו 'כמו שצריך' - מדברים, מסבירים, לא מעליבים.

הורה כזה מתעלה מעל צרכיו לטובת הילד כי כך מצפים ממנו בחברה, אך זה לא בא מבחירה אישית שלו. חשוב להם מאוד 'מה יגידו אחרים.'

הורים אלו בעיקר מתלוננים כשהילד מתנהג לא על פי הנורמה. רוצים להחזיר אותו לתלם. חוששים שהוא 'לא נורמאלי'. הורים אלו צריכים הרגעה וידע שבימינו 'הפוסט מודרניים' יש הרבה ואריאציות לגבי חיים נורמאליים. טווח הנורמה התרחב. עבודה עם הורים 'קונבנציונליים' - תלונות ההורים הן על חריגות הילד מהנורמה המצופה בתרבות. יש להם תגובות מצומצמות ונוקשות וחרדה גבוהה. צריך לכן לתת להם אמפטיה לחרדה, ולהרחיב להם את מושג הנורמה - ליידיע אותם שיש סוגים רחבים של התנהגויות שנכללים ב'נורמאלי'. שכל ילד הוא שונה, ועדיין נורמאלי. לשנות תיוגים 'הוא לא עצלן, קשה לו'. הגדרות חשובות להורים האלו. להסביר את המצב של הילד, והחוויות שלו בשפה נורמאלית מרגיעה. לעשות נורמאליזציה ולגיטימציה להתנהגויות ילדים שנחשבות חריגות ומאיימות בעיני ההורים

3. הרמה הממוקדת בילד (סוביקטיבית - אינדידואליסטית) הורים ברמה זו תופסים את הילד כפרט ייחודי המובן דרך יחסי הורה- ילד ולא דרך הגדרות חיצוניות של ילדים. מאמינים שלכל ילד חוויות אישיות ונקודת ראות סוביקטיבית. רוצים להכיר את הילד אינטימית דרך התחלקות ברגשות. אלו הורים שיודעים הרבה על ילדיהם, מסוגלים לתאר אותו במונחים פסיכולוגיים מורכבים - של גם וגם, אמביוולנטיות (גם טוב לב וגם קנאי...) הורה כזה יאמר - כל ילד שלי לימד אותי להיות האמא בשבילו. אני מופתעת כמה עם כל ילד זה אחר, כי כל ילד הוא אחר.

הבחירות עבור הילד באות מהכרות עם צרכי הילד. קונפליקטים נפתרים באמצעות תקשורת ופשרה. ההורים משקיעים מאמץ רב בנסיון להבין א הילד, לעזור לו בקשייו, ונותנים הרבה מעצמם כדי להענות לצרכיו.

המגבלה שעדיין ישנה ברמה זו היא שהמיקוד הוא בצרכי הילד, ופחות בצרכי ההורה. נטיה להגנת יתר, למעורבות יתר.

הורים אלו פונים לעזרה בתלונות על מצוקת הילד, שגורמת להם מצוקה. פעמים רבות הם נשאבים לתוך מצוקות הילד, ואין להם אנרגיות לילדים אחרים או לעצמם. יש שחיקה. עבודה עם הורים ברמה האינדיווידואלית: ההורים לא מודעים להשפעת השחיקה עליהם, על הזוגיות. להורים אלו צריך לעזור להתרחק מעט ממעורבות היתר. הם לא מודעים להשפעתם על הבעיה כי להרגשתם 'הם משקיעים כל כך הרבה', ולכן צריך להראות להם לעיתים שציפיות יתר, ולחץ מחמירים את מצב הילד. לעודד אותם לעשות ולספק פחות, לעשות מעשים לא פופולריים לטובת הילד (להקשיח משמעת למשל) להפחית הגנת יתר. להדגיש כמה זה חשוב לעצמאות ולבטחון העצמי של הילד. לעזור להם לשאת את התסכול והכאב הבלתי נמנעים שהם לא יכולים לפתור לילד את כל בעיותיו. לעזור להם לקבל את מגבלותיו.

4. הרמה האנליטית (רמת התהליך או יחסי הגומלין)
הורים ברמה זו מבינים את הילד כמערכת פסיכולוגית מורכבת ומשתנה, שבה ההורה והילד גדלים בתפקיד. ההורה מכיר בכך שתפקידיו כהורה בנויים לא רק מצרכי הילד אלא גם ממציות דרכים לאזן בין צרכי ההורה לצרכי הילד. ששני הצרכים ימולאו בצורה אחראית. קונפליקטים מיושבים באמצעות משא ומתן מתוך ידיעה שלא כולם יפתרו, ושהילד וההורה הם מערכות נפרדות, ושכל אחד זכאי לרגשותיו.
הורים אלו מודעים לכך שיש צורך במשא ומתן מתמיד על השינוי, על מנת שכל בני המשפחה יוכלו להתפתח בצורה מספקת. רואים עצמם כמשפיעים וגם כמושפעים.
הורים ברמה זו מבינים יותר יחסית לרמה הקודמת, את נקודת הראות של הזמן והשפעותיו. את אחריותו וכוחותיו של הילד ואת צרכיהם כהורים, ואת צרכי המשפחה. רואים את חיי המשפחה כתהליך דינמי של שינוי ופשרה.
רואים מאוד את המרכיב האמביוולנטי-אמא אומרת: אני יודעת שבכל גיל יידרש ממני ומהילד סוג אחר של קשר כדי שנוכל להיות קרובים. צריך לקבל ולהשתנות, זה משהו שנבנה. על ההורות אומרת- אני מנסה לעשות את הטוב ביותר, אבל לא תמיד זה הולך, לא תמיד בגללי אלא בגלל המפגש השונה שלי עם כל אחד מהילדים.
עבודה עם הורים אנליטיים: הורים עם יכולת יצירתית ובוגרת לפתור בעיות. זקוקים בעיקר לתמיכה, הפחתת תחושות אשם

והחזרת תחושת היכולת שאובדת לעיתים במצבי משבר. לעיתים זקוקים לידע, או לטכניקות שמקלות. לחזק אופטימיות בכוחות המשפחתיים לפתור בעיות. המשגת הקושי כמשבר זמני שיש יכולת לטפל בו.

לפי נויברגר עולה שנסיון הורי מעלה את רמות המודעות. רוב ההורים מתניידים בין סגנונות סמוכים, ולעיתים יש רגרסיות במצבי לחץ. מומלץ לא לתייג הורים לפי הרמה אלא להעזר באבחון כדי לתכנן התערבות ודיאלוג מתאים איתם. זו אבחנה דינמית המסבירה את ההורים והילד שמשתנה איתם. כדי להצטרף להורים יש לכוון את ההתערבות והתקשורת איתם לסוגי המוטיבציה וקוי החשיבה המאפיינים אותם באופן ספציפי. לנסות להרחיב את המודעות שלהם לרמה גבוהה יותר, אך בהדרגה ולא בלחץ שעלול לאיים ולרום לקצר בתקשורת. לשמור על פער סביר בין המצוי והרצוי, וסביבו לעבוד.

איש החנוך חייב להיות ברמת המודעות הגבוהה ביותר: לזהות את ההשלכות שלו- מה ההורה המסוים הזה, והקושי של הילד מציתים בי, איזה חלק כואב/ כועס/ פגוע/ לא מעובד שלי הם פוגשים, שפוגמים בשיקול דעתי, שמציתים בי תוקפנות, יאוש בלבול.

לזהות הזדהויות השלכתיות שאולי הילד/ ההורים שותלים בי כדי שאבין דרכי ואעזור להם להתמודד (למשל הורה אדיש לכאורה, שבפגישות איתו אני מרגישה 'הרוסה מהקושי' ואולי זה גם הרגש שלו שמושתל בי שאבין)

לזהות מחשבות לא רציונליות שלו ששודדות את המקצועיות שלו (צריכים, קטסטרופות, הנמכות עצמיות. (לגבש מודל ריאלי של גישה לשינוי ופתרון בעיות (שינוי איטי, חלקי, במאמץ) -להגביר את היכולת האמפטית לקושי ולמאפיינים היחודיים של ההורים (מודל המודעות שפורט קודם יכול לעזור) לנהל את הדיאלוג ביעילות:

•להגדיר מטרה ריאלית לשיחה -להכין מראש יעדים, טכניקות שיתאימו להורה

•לתאר את המצב, בתאוריות ענינית ובלי פרשנויות

•לשמוע את תאור המצב מפי ההורים

•לזהות נקודות הסכמה ואי הסכמה ולציין אותן

•להגדיר יעדים מוסכמים גם על ההורים וגם על המערכת,

ולנסות להשיגם בשיתוף פעולה של ההורים, לחפש פתרונות

ביחד, 'מה אתם מציעים', לחשוב על חלופות יצירתיות, לחפש את מה שעובד, ולא דווקא את מה שנכון

- לציין יעדים שהם הכרחיים לפי מערכת החינוך גם אם ההורים מתנגדים. לציין את המשמעויות של חוסר השגתם. לא לאיים, אלא ליידע ענינית, ולתת להורים לקחת אחריות.
- לגשת לדיאלוג בגישה של 'שיחה בהמשכים', לא ללחוץ, להקפיד על מעקב.

מעל לכל חובת איש המקצוע לתחזק את אוירת הפגישה שתהיה ענינית ומקצועית מבחינתו- בלי התפרצויות, עם מינימום עלבון 'ושפריצים' רגשיים (כעס על תוקפנות, חוסר הכרת תודה) מקסימום הכלה ואמפטיה ענינית. כמובן, שהכלה אין משמעה הסכמה.

לבנות אמון, ולתת להורה להרגיש שיש מולו איש מקצוע שמתמודד עם המצב, גם כשיש כעסים ואי הסכמות. למזער נזקים גם כשהמצב קשה, תמיד לדעת שממשיכים. 'לא שוברים כלים', אלא אם מדובר במרכיב אסטרטגי של תוכנית קשר עם ההורים.

חשוב שאיש המקצוע ישמור על התקווה בתהליך החינוך לשמור על ציפיות ריאליות, שמחה בשינויים קטנים, זו תקווה שאובדת פעמים רבות להורים המעורבים וחרדים יותר. לשמור על הכוח להמשיך, בשביל הילדים, ההורים ובשבילינו.

כמובן שציפיות אלו מאיש המקצוע הן ברמת 'יעד' שלא צריך להגשימו במלואו. מספיק 'טוב מספיק'.

בהצלחה

חלי ברק שטיין

פסיכולוגית חינוכית מומחית
מטפלת, מנחת קבוצות, ומרצה

מחברת הספרים- בגובה העיניים, תקשיבו לי
רגע, וכשהילדים יוצאים מהבית

בבליוגרפיה :

1. אוסטרול, ז. (1995) **פתרונות פתוחים**. הוצאת שוקן
2. ארהרד, רחל, אלדור, יהודית (1987) **חוסן אישי**, הוצאת משרד החינוך ומרכז עמ"ל
3. ברק, ח., שושן, ש. (1999) **בגובה העיניים- לדבר עם ילדים**, הוצאת אח. הפרקים על הקשבה והבנה, והפרק על פתרון בעיות
4. ברק, ח (2003), **תקשיבו לי רגע! שאלות של הורים ותשובות של ילדים'**, הוצאת אח, הפרק על מערכת החינוך
5. נויברגר, י (1980) **מודל רמות המודעות ההורית** אצל כהן, א. **גישות לתפקיד ההורים ומעורבותם בתהליך הטיפול בילדם**. מתוך: לאסט (1985) **עבודת הפסיכולוג בבית הספר**, הוצאת מאגנס
6. סמילנסקי, פישר ושפטיה (1987) **המערכת המשפחתית והמערכת הבית ספרית**. **מודל הקשר ביניהן**. הוצאת עם עובד
7. Ellis, A (2005) *Rational Emotive Behavior Therapy: A Therapist's Guide (2nd Edition)*, with Catharine MacLaren. Impact Publishers

*ניתן להיות איתי בקשר בעקבות המאמר

חלי ברק שטיין
helibarak1@gmail.com
www.hebpsy.net/barak